

Tiivistelmä Huhtalan selvityksen virheistä ja puutteista

Pello 25.2.2020 ka

Maa- ja metsätalousministeriön tuore ns. Huhtalan selvitys 2019:23 **Pohjois-Suomen erityisperusteiset kalastusoikeudet ja lohiregaali** on sisäisesti ristiriitainen, yksipuolinen, virheellinen ja harhaanjohtava. Perusoikeuksien rajoittamisperusteita käsiteltiin vain yleisesti, mutta ei tosiasiallisesti. Suurin odotusarvo selvitystä kohtaan kohdistui alkuperäisen tehtävän perusteella valtion saantoperusteeseen valtion lohenkalastusoikeuteen eli ns. lohiregaaliin. **Pääasiaa, eli saantoperustetta selvityksessä ei edes käsitelty. Selvitys ei osoita valtiolle mitään saantoperustetta lohenkalastusoikeuteen, eikä vesialueiden ostajille kalastusoikeuteen ns. koskitiloilla, vaikka valtiolta pyrkii toisin asiat tulkitsemaan.**

Pyynnöistämme huolimatta emme saaneet lausua selvityksestä etukäteen. Selvityksessä on valtava määrä virheitä, valtion omaa etua puoltavia yksipuolisuuksia, ristiriitaisuuksia ym.

Tämä tiivistelmä pitää sisällään myös huomautuksia prof. Erkki J. Hollon lausuntoon, koska MMM vetosi lohiregaalin osalta pääosin em. lausuntoon.

1 Valtion oikeudesta lohenkalastukseen yksityisillä kalavesillä

Valtiovallan oikeus lohenkalastukseen on kiistetty koko itsenäisyytemme ajan. Valtio on myöntänyt, että lohenkalastus kuului alun perin taloille ministeri Jari Koskisen sanoin: *”Valtion lohenkalastuksen regaali-oikeutta on käsitelty vain vähän oikeuskäytännössä ja säädösten oikeusperusta tulisi selvittää nykyistä paremmin. Tästä syystä maa- ja metsätalousministeriö rahoittaa Lapin yliopiston oikeustieteellistä tutkimusta, jonka päämääränä on selvittää ne lailliset perusteet, joiden nojalla lohenkalastusoikeuden siirtäminen valtiolle voitiin toteuttaa.* Valtion taholta on useaan otteeseen todettu, mm. prof. Erkki J. Hollon lausunnossa s.1. ilmenevällä tavalla, että mainittu siirtäminen olisi tapahtunut 1700 -luvulla, jolloin oikeustila olisi *”muodostunut”*. Valtio ei tässä vaiheessa vedonnut keskiajalta *”säilyneeseen”* regaalioppiin.

Valtiolla on edellä mainitun perusteella yksiselitteisesti todistustaakka saannostaan. Tutkija Juha Joonan mukaan lohenkalastusoikeus ei siirtynyt hyväksyttävällä tavalla valtiolle.

Prof. Erkki Hollo antoi lyhyen lausunnon. Hän ei kiistänyt Joonan tutkimuksen oikeellisuutta. Hän valitsi tarkastelutavakseen peruuttamisen nykypäivästä taaksepäin -menetelmän, joka ei paljasta tehtyjä virheitä. Hän ei perehtynyt Tornionlaakson asutukseen ja kalastuksen historiaan. Suorastaan epähistoriallisesti hän puutteellisia lähteitään siteeraten katsoi, *”ettei joen varrella asuvilla ei ole osuutta lohikalastukseen”*. Miksi taloja sitten verotettiin lohenkalastuksesta?

Kyseessä oli alun perin kuninkaan rahantarpeesta toteutettu verotus. Tämän Hollokin myönsi, mutta katsoi toisaalta Lewenhauptiin viitaten, että kalastusta on harjoitettu veroa vastaan. Hän ei ottanut huomioon, että kyseinen käsityskanta oli osoitettu vääräksi korkeimmassa oikeudessa 1824, kun valtion lohiregaali todettiin perusteettomaksi Kalix -joella. Kysyttäessä Hollo myönsi, että hänellä ei ollut käytettävissä edes Lewenhauptin asiakirjaa.

Lewenhauptin selvitys ja muut Venäjän ja Ruotsin yhteiset selvitykset todettiin korkeimman oikeuden Pajalan tapauksessa ennakkokantaisina mitättömiksi. Oikeus totesi, että Tornionjoella ei ole ollut vanhastaan kruunun yksityisiä kalastuksia. Ylimaanmittari todisti, että lohiregaali ei perustu 1734 tai 1766 lakiin. Tämän Hollokin toisaalla myönsi, mutta toisaalla yritti ristiriitaisesti

todistella, että Suomessa lohiregaali kruunun yksityisenä kalastuksena perustuisi kyseisiin lakeihin. On erikoista, että Suomessa lohiregaali perustetaan siihen säädökseen, millä se Ruotsissa korkeimman oikeuden mukaan poistettiin. ”*Bestämmelserna om kronans regalrätt ansågs upphävda genom 1766 års fiskeristadga.*” (HD, NJA 1951/71). Prof. Hollo antoi Ruotsin oikeuskäytännöstä totuudenvastaisen todistuksen samoin kuin siitä, että lohiregaali olisi vallitseva oikeustila Ruotsissa.

Käsityskannat valtion lohenkalastusoikeudesta regaalin perusteella tai kruunun yksityisenä kalastuksena ovat lukuisten oikeustapausten perusteella lakanneet Ruotsissa. Poikkeuksena on osittain Haaparannan ja Övertorneon alueella sovellettu valtion parempi oikeus, joka perustuu kiistanalaiseen Vitsaniemen oikeustapaukseen. Siinäkin tapauksessa osapuolet olivat välipäätöksen mukaan yksimielisiä siitä, että kruunulla ei ollut mitään keskiaikaista regaali-oikeutta lohenkalastukseen. Aivan uskomatonta asiantuntemattomuutta osoittaa, että ministeriön selvityksessä muurataan Suomen valtion lohenkalastusoikeuden perustaksi Ruotsissa perusteettomaksi todettu kuninkaan keskiaikainen valtaus.

Syytä tähän epätoivoiseen argumentointiin on varmaankin se, että MMM:n käynnistämä selvitystyö ei osoita yhtään kelvollista oikeusperustetta valtion tueksi ratkaiseviksi kerrotuissa vaiheissa 1700-luvulla. Laki ei tuolloin lohiregaalia tuntenut, eikä kyseisiin 1734 ja 1766 lakeihin vedottu merkittävimmissä tapauksissa omana aikanaan 1700-luvun lopulla. Oikeutensa perusteena kuningas esitti vuoden 1282 asiakirjan. Asiakirja on myöhemmin 1864 todettu väärennökseksi. Tällä ns. Helgeandsholman traktaatilla on ollut eri tutkijoiden mukaan ratkaiseva merkitys kruunun oikeusperusteena lohenkalastukseen yksityisillä vesillä. **Huhtala jättää mainitsematta kuninkaan keskeisimmän perusteen**, mutta esittää oikeusperusteena kuninkaalle, mitään merkitsemättömiä, kalastuksen aiheuttamia vaikutuksia maanviljelykseen.

Ministeriön selvitys nojaa lohiregaalin osalta prof. Hollon lausuntoon. Lohiregaalin todetaan s.21 olevan yhtä aikaa vesialueen omistajan kanssa rinnakkainen, mutta kuitenkin vesialueen omistajan kokonaan poissulkeva. Lause on sisäisesti ristiriitainen. Valtion yksinoikeudelle ei esitetä lain perustaa, ainoastaan virheellisesti Maanmittauslaitoksen lausunto 3250/00 08/2014. Lähde on käytetty pahasti virheellisesti. Asia käy selväksi lausunnosta MML 1521/00 03 00/2018, jossa selvennetään kyseessä olevan vain kruununkalastuksen olemassaolon mahdollisuus.

Lohiregaali on tuntematon. Harva tietää mistä lohiregaalissa on kyse. Siitä huolimatta MMM toteutti elinkeinokalatalouden virkamiesten innoittamana kyselyn lohiregaalista. Ei ihme. Lohiregaali on aina palvellut merikalastusta jokivartisten kustannuksella. Kyselyä hehkutettiin Tornionjoen lohenkalastuksen nettisivuilla. Lohiregaalin kiistäjät kokivat loukkauksena, että heidän kiinteistöjensä omistuksista tehdään gallup-kysely. He boikotoivat gallupia. Niinpä galluppiin on kerrottu vastanneen vain 122 henkilöä. Mikäli olivat Väylän kalastajia, niin osallistujamäärä on alle 1% kalastajista. Selvityksen mukaan gallup antaa oletettua myönteisemmän kuvan kansalaisten suhtautumisesta lohiregaaliin. Gallupista on kyseisissä olosuhteissa ja kyseisillä n-luvuilla vedetty rohkeita johtopäätöksiä. Ratkaistaanko kaikki kiinteistökyseymykset tulevaisuudessa gallupeilla?

Selvityksessä kerrotaan virheellisesti, että Väylän Viehelupa-alue myy lupia lohenkalastukseen. Samoin virheellisesti kerrotaan Väylän Vieheluvan turvaamistoimihakemuksesta käräjäoikeudelle. Kyse ei ollut siitä, onko valtiolla vai paikallisilla parempi oikeus lohenkalastukseen. Puhevallan osalta ei ollut kyse regaali-oikeudesta, kuten selvityksessä väitetään, vaan kalastusoikeudesta koskitilalla.

2 Koskitilojen kalastusoikeudesta

Selvityksen mukaan Tornionjoelle on perustettu tämän hetkisen tiedon mukaan yksi yhteisluelain tarkoittama erityisen etuuden osakaskunta, Piippolan osakaskunta. Väite ei pidä paikkaansa. Piippolan osakaskunta ei ole erityisen etuuden osakaskunta.

Huhtalan selvityksessä koskitilojen kalastusoikeus käsitellään vain kiinteistörekisterijärjestelmälle alistaen, erityisperusteisena kalastusoikeutena ja kiinteistönmuodostamislain mukaisena erityisenä etuutena, ei yhteisluelain mukaisena erityisenä etuutena. Tästä muutamia huomioita.

- Rajajokisopimuksen 2010 ja kalastuslain esitöissä (MmVM 31/2014) on maininnat erityisperusteisten kalastusoikeuksien selvittämisestä. Nämä erityisperusteiset, mutta harvinaiset, naapurikylän kalastusoikeudet voidaan merkitä kiinteistörekisteriin.
- Maanmittauslaitoksen vireille panemissa kiinteistötoimituksissa 2015 selvitettiin näitä erityisperusteisia kalastusoikeuksia Tornionjoen alueella. MML:n mukaan sen lakisääteisenä tehtävänä ei ole selvittää **kauppakirjoihin** perustuvien oikeutusten oikeudellista luonnetta, koska niitä ei voi merkitä kiinteistörekisteriin. (MML 860/00 08/2019)
- Toimituksissa ei selvitetty yhteisluelaissa säädettyjä erityisiä etuuksia, eikä oman kylän kalastusoikeuksia. Tämä selviää pöytäkirjoista ja DI Jaakko Haapalan loppuraportista. Haapala toi raportissaan esille lainsäädännön muuttamistarpeen.
- Tuona aikana erityisperusteisella kalastusoikeudella tarkoitettiin ylimuistoiseen nautintaan perustuvaa, toisen kylän alueella olevaa, kalastusoikeutta. Näiden oikeuksien selvittäminen aloitettiin kolmella kiinteistötoimituksella.
- Kalastus- ja osakaskuntien kalastusoikeus ei perustu ylimuistoiseen nautintaan, eikä ole erityisperusteinen. Niiden kalastusoikeus perustuu vanhaan maanomistukseen. Haapalan toimituksilla selvitettiin, onko muiden kylien taloilla kalastusoikeus mainituilla kalavesillä.
- **Toimituksien vireillepanoon ei liity osakaskuntien kalastusoikeuksien kyseenalaistamista!**
- Toimituspöytäkirjoihin tehtiin merkintä, että toimituksessa tehty ratkaisu ei kuitenkaan vähennä tai muuta toimituksen kohteena olevilla vesialueilla kalastusta harjoittavien olemassa olevia oikeuksia.
- Huhtalan selvityksessä näistä pilotteina tehdyistä kiinteistötoimituksista vedettiin virheellisesti johtopäätöksiä olemassa oleviin oikeuksiin nähden.
- Selvityksessä ei kunnioiteta jokivarren asukkaan ikiaikaisia kalastusoikeuksia. Päin vastoin käy ilmi pyrkimys siirtää rannanomistajien kalastusoikeus valtiolle tai sen omistamille yhtiöille. Mikä tarve valtiolla on haalia kalastusoikeuksia itselleen tai yhtiöilleen?
- Huhtala tulkitsee s. 45 kauppakirjan kalastusoikeuden pidätysehdon vain rajoitetusti sitovaksi. Tulkinta on sopimusoikeudellisesti vähintäänkin outo, kun kaupat on hyväksytty sillä ehdolla, että kalastusoikeuteen ei kosketa.
- Selvityksessä s.46 sanotaan, että toimituksissa ei ole vahvistettu kauppakirjan ehtoihin perustuvia kalastusoikeuksia koskitilojen alueelle. Ei vahvistettu, kun niitä ei edes käsitelty.

- Selvityksen s. 47 mukaan rannanomistajan kalastusoikeus on ollut vain henkilökohtainen käyttöoikeus, joka on lakannut.
- Huhtala arvioi kiinteistötoimituksissa tarkasteltuja vanhan lain mukaisia erityisperusteisia kalastusoikeuksia uuden v. 2016 lain ratkaisevasti muuttuneilla määritelmillä
- Rovaniemen hovioikeus (R 02/493) on lainvoimaisessa päätöksessään katsonut, että kalastuskunnalla on ollut asianomistajan asema jo siinä vaiheessa, kun se oli tosiasiallisesti vastannut kalastuksen järjestämisestä n. 30 vuotta. ”Kalastuskuntia voidaan pitää sellaisina yksityisoikeudellisina yhteisöinä, jotka ovat **omistusoikeussuojan** piirissä”. (Ilkka Saraviita)
- Hovioikeus totesi, että **koskialueille pidätetyt kalastusoikeudet ovat pysyviä oikeuksia siinä tapauksessa, että oikeus on pidätetty luovuttavaa kiinteistöä varten**. Hovioikeus viittasi vesiylioikeuden ratkaisuun VYO 33/1982 Kemijoelta, ja katsoi, että kalastusoikeus oli pidätetty tiloja varten, eikä luonteeltaan henkilökohtaisina oikeuksina. Hovioikeus totesi toisaalta, että voimayhtiö ei voi määrätä erityisen etuuden muiden osakkaiden asemasta koskitilalla.
- Kalastusoikeus on lähtökohtaisesti tilan oikeutta. Tornionjoella jakokuntien pidättämät kalastusoikeudet ovat yksiselitteisesti tilojen oikeutta, eivät henkilökohtaisia oikeuden pidätyksiä. Niitä ei voi pitää henkilökohtaisina edes teoriassa, koska myyjäosapuoli, jakokunta, koostuu tiloista.
- Jotta kalastusoikeuden pidätys voitaisiin katsoa henkilökohtaiseksi, olisi kauppakirjoissa tullut olla maininta niistä henkilöistä, joita pidätys koskisi. (P. Karvinen)

Koskitilojen kalastusoikeuksista säädettiin kalastuslaissa 286/1982. Eduskunnan perustuslakivaliokunta velvoitti lainsäätäjää **turvaamaan** Pohjois-Suomen koskikaupoissa myymättä jääneet kalastusoikeudet:

- *”Luovuttaessaan **koskiosuutensa** maanomistajat ovat **useimmiten** pidättäneet kalastusoikeuden. Koskitila on yhteisomistuksen kohde, jossa **osakkaina** ovat voimayhtiö ja ne **tilat, joilla on kalastusoikeutta koskitilan alueella.**”*
- *”**Kalastusoikeuden pidättäneiden asema on lainsäädännössämme edelleen järjestämättä eikä nykyistä tilannetta voida pitää paikallisen väestön kalastusoikeuksien turvaamisen kannalta tyydyttävänä.** Kalastusoikeuden pidättäneet eivät pääse mukaan kalavesien hallintoon.”*
- *”**Varallisuusarvoisina etuuksina nämä oikeudet kuuluvat hallitusmuodon 6 §:n omaisuudensuojan piiriin.**”*
- Huhtalan selvityksessä perustuslakivaliokunnan väliintulo kuitataan sivulauseessa. Ei kiinnitetä huomiota oleelliseen, eli perustuslakivaliokunnan vaatimukseen hallitusmuodon suojaa nauttivan kalastusoikeuden turvaamiseen. Selvitys pimitti lausunnosta tärkeimmän.
- Huhtala käsitteli lausuntoa vain epäoleellisesti **rasitenormiston** pohjalta, kuten myös **Laki- ja talousvaliokunnan mietintöä**, jolla lakiehdotus esiteltiin eduskunnalle. Huhtalan vähättelyistä huolimatta koskitilapykälät kirjattiin lakiin 286/1982:

- **§ 3. Ne, joilla on kalastusoikeus koskitilan alueella, muodostavat yhdessä koskitilan omistajan kanssa kalastuskunnan, jossa osakkuudet määräytyvät sen mukaan kuin kullakin on kalastusoikeutta.**
- Perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 5/1981 linjattu kalastusoikeuksien asema korreloi suoraan 1.3.2000 voimaan tulleeseen perustuslakiin. Valiokunnan kanta on erityisen velvoittava omaisuuden suojan kannalta, koska linjaus tehtiin HE 214/1980 esityksestä huolimatta. Perustuslakivaliokunnan tehtävänä on täsmentää ja konkretisoida perustuslakia (vrt. Mikael Hidén) Hidénin mukaan perustuslakivaliokunnan käytännöstä löytyy useita ratkaisuja, joissa valiokunta on katsonut, että yksityisoikeudelliseen voimassaolevaan **sopimussuhteeseen ei voida merkittävästi puuttua tavallisella lailla**. Sopimussuhteisiin voitaisiin kajota, silloin kun sopimussuhdetta käytetään **selvästi lain kiertämiseen**.
- Koskikauppasopimuksella ei ole pyritty lain kiertämiseen
- Ei ole hyväksyttävää, että MMM eliminoi perustuslaissa turvatun omaisuuden kiinteistöjärjestelmään vetoamalla, kun MMM on itse vastuussa kiinteistöjärjestelmästä.
- Kiinteistöjärjestelmässä merkitään toisen kylän (vanhan lain) mukaiset erityisperusteiset etuudet kiinteistörekisteriin, mutta ei oman kylän oikeuksia. Tästä kiinteistöjärjestelmän ominaisuudesta MMM on selvityksineen luomassa ratkaisuperusteen kalastusoikeudelle perustuslain vastaisesti.

Valaiseva esimerkki kiinteistötoimitusten väärinkäytöstä valtion hyväksi on Kukkolankosken tapaus. Valtio osti vesialueen kauppakirjan ehdolla: ”lukuun ottamatta kalastusoikeutta”.

Toimituspöytäkirjassa sanotaan:

- *”Koskitilaan 851-433-22-0 Kukkolankoski ei kohdistu sellaisia **kiinteistönmuodostamislain 2 §:n 1)-kohdassa ja 101 §:n 1.momentin 4)-kohdassa tarkoitettuja erityisiä etuuksia kalastukseen, jotka voitaisiin **merkitä** ulkopuolisten kiinteistöjen ulottuvuuteen kuuluvina kiinteistörekisteriin.”***
- *”Toimituksessa tehty ratkaisu ei kuitenkaan vähennä tai muuta Kukkolankoskessa kalastusta harjoittavien olemassa olevia oikeuksia*. Tässä toimituksessa kysymys on ollut siitä, ovatko oikeudet sellaisia, että niitä voidaan käsitellä kiinteistötoimituksessa ja voidaanko oikeudet merkitä kiinteistörekisteriin. Toimituksen kohteena olevaan koskitilaan kohdistuvat kalastusoikeudet ovat luonteeltaan luovuttajakiinteistöjen omistajille kuuluvia sopimusrasitteita, koska niitä ei ole luovutettu koskikauppojen yhteydessä.”
- Myös Lappeen kiinteistötoimituksessa todettiin kiinteistöjen olemassa olevat oikeudet.
- Toimituksissa ei viitattu yhteisluelakiin, vaikka koskitilojen kalastusta koskevaa sääntelyä on nimenomaan yhteisluelaissa.
- Huhtalan selvitys jätti mainitsematta tuomiosta oleellisen; kun kalastusoikeuksia ei luovutettu, niin ne eivät sisältyneet kauppaan.
- Huhtalan selvityksessä todetaan, että kauppakirjan ehdoilla ei ole merkitystä tänä päivänä, vaan koskitilojen kalastusoikeuden on katsottu kuuluvan täysimääräisesti koskitilojen

omistajille. **Niinpä valtiolta väittää, oikeusvaltioperiaatteen, perustuslain omaisuuden suojan, kauppakirjan ja Haapalan tekemän kiinteistötoimituksen vastaisesti, että kalastusoikeus on siirtynyt Metsähallitukselle.**

MML ja nyt MMM ovat nostaneen esimerkkien esimerkiksi kalastusoikeuden puutteesta lijoen kiinteistötoimituksen 2003-893950 (MO5/3292).

- Edellä mainittuun esimerkkiin on perusteetta viitattu myös pilottikohteiksi valituissa kiinteistötoimituksissa.
- Tapauksesta jätetään kertomatta, että kalastusoikeus vahvistettiin myöhemmin toisessa prosessissa kauppakirjan perusteella ao. kalastajille Hallinto-oikeuden ratkaisulla 7.6.2007 Diaari 00619/05/5302, vaikka voimayhtiö vetosi kiistassa em. kiinteistötoimituksen (2003-893950) ratkaisuun. Osapuolet ovat vuosia kiinteistötoimituksen jälkeen, käräjäoikeuden vahvistuksella, 2011 sopineet, että kauppakirjan ehdoista ei riidellä 30 vuoteen. Tämä vahvistaa sen, että kauppakirjoja ei tulkita kiinteistötoimituksissa.
- Ei ole asianmukaista levittää mielikuvaa kalastusoikeudesta pelkästään osana kiinteistöjärjestelmää.

Lopuksi:

Kysymyksessä koskitilojen kalastusoikeudesta on kyse omistusoikeudesta koskitilaan. Mahdollinen kiista on osapuolien välinen ja ratkaistava kaupantekohetken kontekstissa (samanaikaisuusperiaate). Tällöin kyse olisi lähtökohtaisesti mahdollisesta kauppakirjaan kohdistuvasta erimielisyydestä; siitä mitä myyjä on mielestään myynyt, ja siitä, mitä ostaja on mielestään ostanut. Kolmannet eivät voi olla tässä osapuoli; ei edes valtio. Tällaista kiistaa ei voi ratkaista kiinteistötoimituksessa. Mahdollinen osapuolten tulkintakiista on ratkaistavissa vain yleisessä tuomioistuimessa.

Kiinteistötoimituksissa ratkaistavat asiat liittyvät kiinteistörekisterijärjestelmään, eivät saantokiistoihin. MMM:n menettely on perustuslain vastainen ja rikkoo oikeusvaltioperiaatetta, ja yksilön perusoikeuksia, kun se omaa etuaan ajaakseen, on hakenut ratkaisua koskitilojen kalastusoikeuteen omalta Maanmittauslaitokseltaan. MMM on siirtänyt kauppakirjojen tulkinnan osapuolilta ja riitakysymyksissä tuomioistuimelta Maanmittauslaitokselle.

MML viittaa Rovaniemen palvelupisteestään saamaansa lausuntoon. (MML3250/00 08/2014) ja toteaa, että kysytyn tyyppisiä oikeuksia ei ole merkitty kiinteistörekisteriin, eikä asiaa ole käsitelty lainkaan kiinteistötoimituksissa. On ristiriitaista, että hetkeä myöhemmin MML ja MMM asettavat nämä ratkaiseviksi, vaikka niissä ei ole kalastusoikeutta faktisesti edes käsitelty. Kyseinen "oikeustie" on kestävä ja kiistatta väärä.